

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การนำเสนอวิธีวิทยาการวิจัยในคุษฎีนิพนธ์เรื่อง ระบบบริหารจัดการที่อยู่อาศัยเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของผู้สูงอายุในชุมชนที่เป็นมิตร : กรณีศึกษา คามิลเลียน โซเซียล เซ็นเตอร์ ในเขตชุมชนอาสนวิหารพระนางมารีออปฏิสนธิ์นิรมล จันทบุรี เพื่อให้สามารถนำไปสู่การแสวงหาความรู้ในการตอบคำถามวิจัยหลัก ดังกล่าวนั้นผู้วิจัย จะนำเสนอใน 3 ระดับคือ

1. แนวทางในการวิจัย (Methodological Approach)
2. วิธีการวิจัย (Research Method)
3. เทคนิคการวิจัย (Research Technique)

แนวทางในการวิจัย

แนวทางการวิจัยในคุษฎีนิพนธ์นี้จะใช้แนวสหวิทยาการแบบข้ามพันสาขาที่มีฐานคิดแบบองค์รวม การวิจัยแนวสหวิทยาการแบบองค์รวมที่ตั้งอยู่บนฐานคิดในการวิเคราะห์ที่ครอบคลุมทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และชนวนชาติ นั้น เป็นการใช้อนวคิดที่ไม่ได้ติดอยู่กับสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง การมองแบบองค์รวมในที่นี้ไม่ใช่เพียงการผสมผสานระหว่างสาขาวิชาต่าง ๆ เท่านั้น แต่มีพื้นฐานปฏิเสทการมองสังคมและชนวนชาติแยกออกเป็นสาขาวิชาต่าง ๆ ตั้งแต่แรก และหลังจากนั้นถึงจะนำเนื้อหาของแต่ละสาขาวิชามาผสมผสานกัน ดังนั้นการมองแบบองค์รวมเป็นความเชื่อว่สังคมและชนวนชาติเป็นองค้รวมที่มีคุณสมบัติเฉพาะตัวซึ่งไม่สามารถเข้าใจโดยการลดทอนเป็นส่วนย่อย ๆ แล้วหลังจากนั้นจึงวิเคราะห์ภาพรวมโดยเอาส่วนย่อยต่าง ๆ มารวมกัน เนื่องจากการลดทอนเช่นนี้จะทำให้คุณสมบัติเฉพาะของความเป็นองค้รวมสูญเสียบไปได้ (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2542 : 22-23)

วิธีการวิจัย

วิธีการวิจัยในที่นี้ใช้กระบวนการวิจัยในเชิงผสมผสาน (Mixed Method) ในรูปแบบกรณีศึกษา (Case Study Methodology) กระบวนการวิจัยในเชิงผสมผสาน โดยใช่วิจัยผสมผสานแบบรับลูกต่อกัน (Sequential Mixed Designs) ซึ่งการออกแบบวิจัยเชิงผสมผสานแบบรับลูกต่อกันนี้เป็นการผสมผสานวิธีการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพตามลำดับเวลา กล่าวคือ ปัญหาวิจัยหรือกระบวนการทำวิจัยในรูปแบบหนึ่ง เช่น การวิจัยเชิงปริมาณจัดทำขึ้นมาก่อนแล้วตามด้วยควมวิจัย

เชิงคุณภาพ ในการออกแบบรับลูกต่อกันจะพบว่า คำถามวิจัยมีความผูกพันซึ่งกันและกัน และช่วยทำให้ผลการศึกษามีความกระจ่างขึ้น

การใช้กลยุทธ์การใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่ออธิบายผลการวิจัยเชิงปริมาณ เกิดขึ้นเมื่อ มีการวิจัยเชิงสำรวจที่ให้ผลวิเคราะห์ในเชิงปริมาณแต่ยังไม่สามารถที่จะวิเคราะห์หาเหตุได้ ดังนั้น จึงต้องใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อแสวงหาปัจจัยที่มีผลในการนี้ จะมีการสำรวจความพึงพอใจของผู้สูงอายุผู้ใช้บริการของศูนย์คามิลเลียน โซเซียล เซ็นเตอร์ จันทบุรี โดยทำการสำรวจในเชิงปริมาณ เพื่อสรุปถึงระดับความพึงพอใจ แล้วมีการสัมภาษณ์เพิ่มเติมกับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key-Informant) ซึ่งเป็นผู้ใช้บริการของศูนย์คามิลเลียน โซเซียล เซ็นเตอร์ จันทบุรี

ในการศึกษาวิจัยและพัฒนาตัวแบบระบบบริหารจัดการบ้านพักผู้สูงอายุในอนาคตนั้น ผู้วิจัยจะใช้วิธีการถอดบทเรียน นอกจากกรณีถอดบทเรียนบ้านพักผู้สูงอายุคามิลเลียน โซเซียล เซ็นเตอร์ จันทบุรีแล้วยังจะไปถอดบทเรียนเพิ่มเติมกรณีบ้านพักผู้สูงอายุที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ในที่อื่นด้วย ได้แก่

1. บ้านพักผู้สูงอายุของคณะคามิลเลียน สาขาอื่น ได้แก่ บ้านพักผู้สูงอายุ คามิลเลียน โซเซียล เซ็นเตอร์ สามพราน นครปฐม บ้านผู้สูงอายุคามิลเลียนปราจีนบุรี และบ้านผู้สูงอายูราชสีมา
2. หน่วยงานราชการ ผู้วิจัยได้เลือกตัวอย่างเป็นบ้านสงเคราะห์คนชราจังหวัดจันทบุรี และสถานสงเคราะห์คนชราเฉลิมราชกุมารี (หลวงพ่เป็นอุปถัมภ์)
3. หน่วยงานภาคเอกชนอื่น ๆ ได้แก่ บ้านสว่างคนเฒ่า สภาอากาศไทย เป็นต้น

วิธีวิทยาการถอดบทเรียนในที่นี้ ตั้งอยู่บนแนวคิดการถอดบทเรียนจากผลการประเมิน เป็นการยกระดับการใช้ประโยชน์จากการประเมินผล โครงการเพื่อให้ได้ความรู้และบทเรียนที่ดี สำหรับการวางแผนโครงการในอนาคต (ศุภวัชย์ พลายน้อย, 2556 : 16)

วิธีวิทยาการถอดบทเรียนจะมีกระบวนการถอดบทเรียน 3 ขั้นตอน คือ

1. การสรุปบทเรียน เป็นการสรุปประสบการณ์การปฏิบัติของคามิลเลียน โซเซียล เซ็นเตอร์ กับการบริหารจัดการที่อยู่อาศัยในชุมชนที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืน
2. การวิพากษ์บทเรียน เป็นการชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดที่เกิดขึ้นจากผลการปฏิบัติในการใช้ระบบบริหารจัดการที่อยู่อาศัยในชุมชนที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืน
3. การนำเสนอแนะตัวแบบ เป็นการเพิ่มเติมจากข้อ 1 และ 2 ให้เป็นตัวแบบที่คาดว่า จะนำไปปฏิบัติได้ (Workable) โดยมีหลักฐานเชิงประจักษ์จากประสบการณ์

เทคนิคการวิจัย

ในกระบวนการวิจัยแบบผสม ผู้วิจัยใช้กระบวนการแสวงหาคำตอบเพื่อนำไปสู่การตอบวัตถุประสงค์ที่วางไว้ โดยแบ่งวิธีการนำเสนอออกเป็น 3 ขั้นตอนได้แก่

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล
2. การตรวจสอบข้อมูล
3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้จะใช้วิธีการต่าง ๆ ดังนี้

1. การศึกษาเอกสารที่ใช้ในชุมชนนี้มี 2 ประเภท คือ การศึกษาทั้งเอกสารชั้นต้น (Primary Data) และเอกสารชั้นรอง (Secondary Data)

เอกสารชั้นต้น หมายถึง เป็นข้อมูลที่ยังมิได้ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ผู้วิจัยถือว่าเป็นข้อมูลดิบ ข้อมูลส่วนนี้ได้จากการเก็บรวบรวมเอกสารที่ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ เช่น เอกสารการขึ้นทะเบียนดูแลผู้สูงอายุ เอกสารการประชุมกลุ่ม บันทึกการประชุม เอกสารทางราชการ หนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

เอกสารชั้นรอง หมายถึง เป็นเอกสารที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว เอกสารชั้นรองเหล่านี้ที่สำคัญ เช่น กฎหมาย กฎระเบียบ คำสั่ง ตำราวิชาการ บทความวิชาการ งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ เป็นต้น

2. การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) การสำรวจในที่นี้เป็นการใช้แบบสอบถามสำรวจจากกลุ่มประชากรโดยตรง โดยนิยามประชากรหมายถึงผู้สูงอายุที่เข้ารับบริการของคามิลเลียน โซเชียล เซ็นเตอร์ จันทบุรี ที่ยังสามารถช่วยเหลือตนเองได้ เนื่องจากเป็นกลุ่มประชากรที่ยังสามารถตอบแบบสอบถามได้ด้วยตัวเองจำนวน 37 คน ส่วนที่เหลือเป็นผู้ป่วยที่นอนติดเตียงและบางส่วนมีภาวะความจำเสื่อมไม่สามารถตอบคำถามได้ การตรวจสอบแบบสอบถาม มีการสอบ 2 อย่างคือ การตรวจสอบความตรง (Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน และตรวจสอบความเที่ยง (Reliability) โดยใช้แบบสอบถามจำนวน 30 คน และได้ค่า Cronbach's Alpha เท่ากับ 0.74

3. การสัมภาษณ์ประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral History) เพื่อศึกษาความทรงจำในอดีตของผู้สูงอายุ การสัมภาษณ์ในลักษณะนี้จะเป็นการรวบรวมข้อมูลเพื่อนำข้อมูลมาอ้างอิงและอธิบายในประเด็นต่าง ๆ ของงานวิจัยใช้วิธีการเข้าไปหาข้อมูลในพื้นที่ (Field Research) สำหรับผู้สูงอายุที่ผู้วิจัยมีเป้าหมายในการสัมภาษณ์แนวประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าได้แก่ ผู้อาวุโสชุมชน ทายาท

ตระกูลดั้งเดิม และรุ่นหลาน ผู้นำชุมชนหรือกลุ่ม ได้แก่ ประธานกลุ่มผู้สูงอายุ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

4. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) จากผู้ที่สามารถให้ข้อมูลหลัก (Key-informants) การกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักจะใช้เทคนิคการเก็บตัวอย่างในเชิงคุณภาพ คือ การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักโดยพิจารณาจากลักษณะของการมีข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย และกระบวนการสัมภาษณ์จนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัว (Data Satiation) ได้แก่ ผู้บริหารมูลนิธิเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุ ผู้บริหารโรงพยาบาลที่ทำงานด้านผู้สูงอายุ เป็นต้น สำหรับผู้ที่ให้ข้อมูลหลักที่ผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์เจาะลึกในคุณลักษณะนี้ ได้แก่ บาทหลวงเกรียงไกร สุขจิต ผู้อำนวยการคามิลเลียนโซเซียม เซ็นเตอร์ จันทบุรี และบาทหลวงไพรัช ศรีประเสริฐ ประธานมูลนิธิคณะนักบุญคามิโล แห่งประเทศไทย เป็นต้น

5. การสังเกตการณ์ ความหมายของคำว่า “สังเกต” ในคุณลักษณะนี้หมายถึงการเฝ้าดูสิ่งที่เกิดขึ้นหรือปรากฏขึ้นอย่างเอาใจใส่และกำหนดไว้อย่างมีระเบียบวิธีเพื่อวิเคราะห์หรือหาความสัมพันธ์ของสิ่งที่เกิดขึ้นกับสิ่งอื่น การสังเกตเป็นวิธีการรวบรวมข้อมูลที่เป็นการกระทำ กิริยาอาการหรือพฤติกรรมที่ผู้วิจัยสามารถใช้ประสาทสัมผัสในภาคสนาม และใช้เป็นเครื่องมือช่วยในการรับรู้ทำความเข้าใจและจดบันทึกเป็นข้อมูลได้ การสังเกตการณ์ ซึ่งผู้วิจัยนำมาใช้กับงานวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ด้วยการจำแนกตามบทบาทของผู้วิจัยในการลงพื้นที่คือการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม ดังนี้

5.1 การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) บางครั้งเรียกกันว่า การสังเกตภาคสนาม (Field Observation) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ผู้วิจัยในฐานะผู้สังเกตการณ์เข้าไปร่วมกิจกรรมหรือเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา ผู้วิจัยอาจแสดงตนเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือไม่แสดงตัวก็ได้ ผู้วิจัยไม่เพียงแต่รวบรวมข้อมูลจากกลุ่มที่ศึกษาเท่านั้น หากแต่ยังเข้าร่วมกับกลุ่มหรือองค์กรที่ผู้วิจัยศึกษา ผู้วิจัยจะเข้าไปร่วมในกลุ่มที่ศึกษาเพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ระดับต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่การเข้าร่วมประชุม การตั้งประเด็นคำถาม การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและการสังเกตพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ด้วย

การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมจะประกอบไปด้วยกระบวนการ 3 ชั้น ได้แก่ การสังเกต การซักถาม และการจดบันทึก นอกเหนือไปจากการเฝ้าดูแล้วผู้วิจัยอาจที่จะซักถามบางสิ่งบางอย่างที่ไม่เข้าใจได้จากการสังเกตเพื่อเพิ่มเติมข้อมูลบางอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความหมายหรือสัญลักษณ์ การซักถามถือว่าเป็นการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ หลังจากนั้นจึงทำการจดบันทึกข้อมูลโดยละเอียด

5.2 การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) หมายถึง การสังเกตที่ผู้วิจัยจะเฝ้าสังเกตอยู่ภายนอก กระทำตนเป็นบุคคลภายนอกโดยไม่เข้าไปร่วมทำกิจกรรมหรือใช้ชีวิตกับกลุ่มที่ศึกษา เช่น ประทานการประชุม ผู้ตัดสินใจหรือผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ทำหน้าที่ในการตัดสินใจขาดเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ เป็นต้น แต่ผู้วิจัยจะหมั่นคอยสังเกตการณ์ โดยตรงจากคน หรือกลุ่มต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับคุณลักษณะ และบันทึกคำพูดหรือพฤติกรรม ที่แสดงออกมาโดยไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในเหตุการณ์หรือกิจกรรมนั้น ๆ การสังเกตการณ์ แบบไม่มีส่วนร่วมที่ผู้วิจัยนำมาใช้ครั้งนี้ สามารถเก็บข้อมูลในระยะเวลาที่สั้นกว่าและเปลืองทุนทรัพย์ น้อยกว่าการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม แต่ไม่สามารถที่จะเก็บข้อมูลได้ละเอียดสมบูรณ์ เท่าการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม อย่างไรก็ตามการสังเกตการณ์ทั้งสองประเภทนี้ต่างก็มี จุดมุ่งหมายร่วมกันกล่าวคือ เพื่อสังเกตพฤติกรรมและเหตุการณ์ที่สำคัญต่าง ๆ เพื่อหาความสัมพันธ์ และความหมายของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทั้งที่อยู่เบื้องหน้าและเบื้องหลัง ซึ่งผู้วิจัยจะเลือกใช้ การสังเกตการณ์ที่ตามความเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละบริบทเท่านั้น

นอกจากนี้แล้วผู้วิจัยจะใช้เครื่องมือในการช่วยการสังเกตการณ์ภาคสนามอีกหลายอย่าง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีคุณภาพดี เช่น เทปบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพดิจิทัล เป็นต้น ซึ่งอุปกรณ์ดังกล่าว ช่วยให้ผู้วิจัยสามารถสังเกตซ้ำได้ และได้เก็บรายละเอียดที่ผู้วิจัยอาจมองข้ามไปในตอนแรก อย่างไรก็ตามผู้วิจัยจะใช้เครื่องมือในการช่วยสังเกตการณ์ ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากผู้ให้ข้อมูลหลัก หรือผู้ให้สัมภาษณ์แล้วเท่านั้น

การตรวจสอบข้อมูล

สำหรับการตรวจสอบข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ใช้การตรวจสอบทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ

1. ในการตรวจสอบข้อมูลในเชิงปริมาณ สำหรับการสำรวจด้วยแบบสอบถาม ได้ใช้ การตรวจสอบความตรง (Validity) และความเที่ยง (Reliability)
2. ในการตรวจสอบข้อมูลในเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยอาศัยวิธีการตรวจสอบข้อมูลตามหลักการ ของการวิจัยเชิงคุณภาพ การตรวจสอบแบบหลากหลาย (Triangulation) โดยในการวิจัยนี้จะใช้ วิธีการตรวจสอบดังต่อไปนี้ (สุภางค์ จันทวานิช, 2552 : 58; ชาย โพธิสิตา, 2549 : 277)

2.1 บุคคลซึ่งจะเป็นการตรวจสอบว่าถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไป ข้อมูลที่ได้รับ ในประเด็นเดียวกันจะมีความหมายเหมือนหรือแตกต่างอะไรบ้าง ในงานวิจัยนี้จะใช้ผู้ให้ข้อมูล 3 กลุ่ม คือ เจ้าหน้าที่ที่ให้บริการ ต่อมาเป็นผู้รับบริการ และกลุ่มญาติของผู้รับบริการ

2.2 การตรวจสอบจากการใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธี คือ การใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลรูปแบบต่าง ๆ กันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน การใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่ต่างกันอย่างออกไปใช้แหล่งข้อมูลที่ต่างกัน ได้แก่ เอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในคุณลักษณะนี้จะใช้การวิเคราะห์ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงปริมาณ ได้ใช้ค่าสถิติที่สำคัญคือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยของประชากร ค่าแปรปรวนของประชากร การวิเคราะห์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Correlation หรือ Pearson's Product Moment Correlation Coefficient)

การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพที่ใช้ในงานวิจัยฉบับนี้เป็นการตีความปรากฏการณ์ทางสังคมโดยมุ่งวิเคราะห์ความหมาย (Meaning) ของข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมทางสังคมภายใต้บริบท (Context) ใดบริบทหนึ่ง